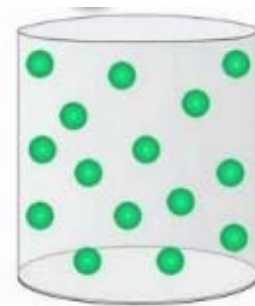
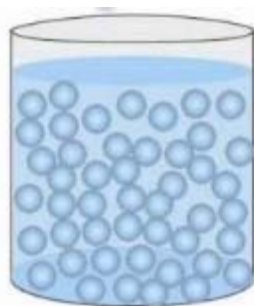
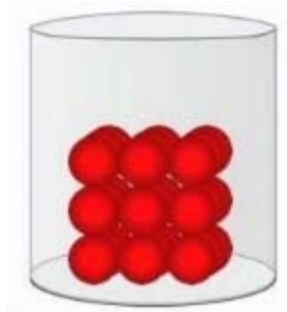

Gázok, folyadékok, folyadékkristályok, szilárd anyagok

Balog Erika

Szilárd (kristály)	Folyadék	Gáz
állandó alak állandó térfogat hosszú távú rendezettség	változó alak állandó térfogat rövid távú rendezettség	változó alak változó térfogat nincs rendezettség

Gázok (ism.)

Az ideális gáz

- A részecskék **pontszerűek**, térfogatuk **elhanyagolható**.
- A részecskék között **nincs kölcsönhatás**.
- Állapotegyenlet:

$$pV = Nk_B T$$

A reális gáz

- A részecskék **nem pontszerűek**, térfogatuk (b) **nem elhanyagolható**.

$$V - Nb$$

- A részecskék között **kölcsönhatás** (a) **lép fel**.

$$p = \frac{Nk_B T}{V - Nb} - a \frac{N^2}{V^2}$$

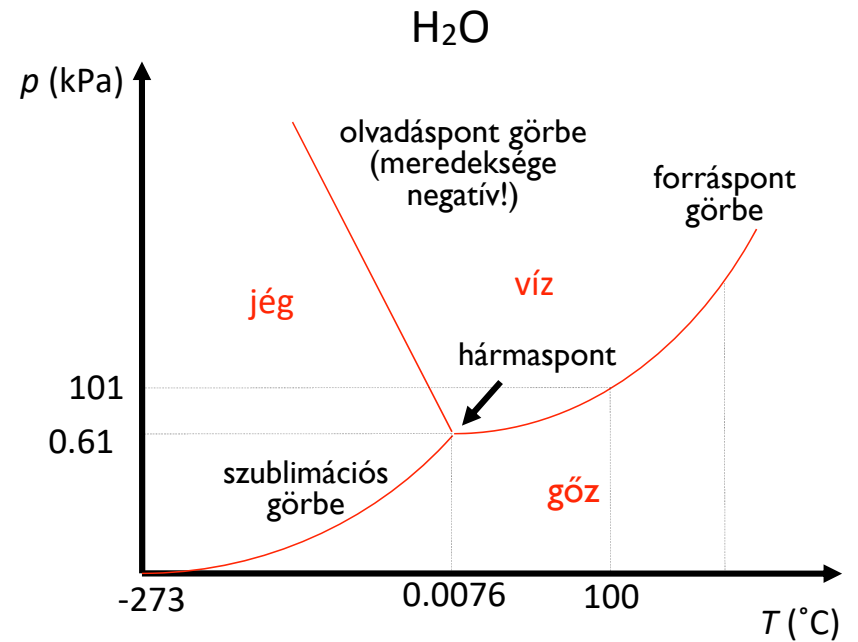
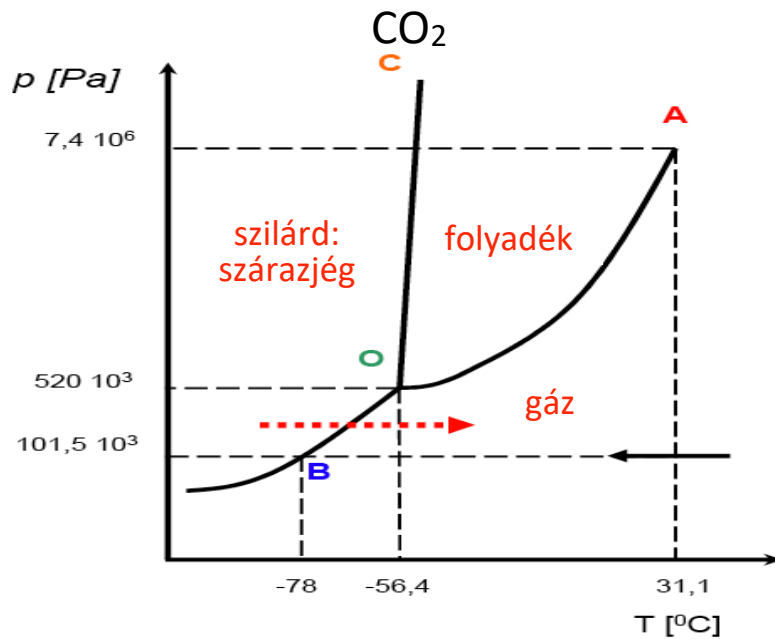
- Állapotegyenlet:

$$\left(p + a \frac{N^2}{V^2} \right) (V - Nb) = Nk_B T$$

P = nyomás (Pa)
 V = térfogat (m^3)
 T = abszolút hőmérséklet (K)
 N = részecskeszám
 k_B = Boltzmann állandó

Fázis, fázisátmenet

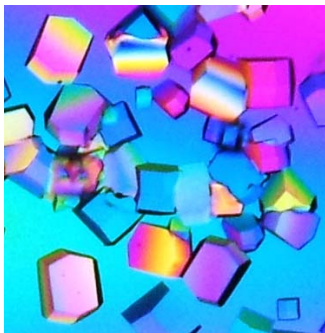
- Fázisok: az anyag kémiai tulajdonságaiban megegyező, de fizikai tulajdonságaiban különböző részei
- Fázisgörbe: két fázis egyensúlyban
- Fázisgörbék közötti terület: egyetlen fázis van jelen
- Metszéspont: hármaspont

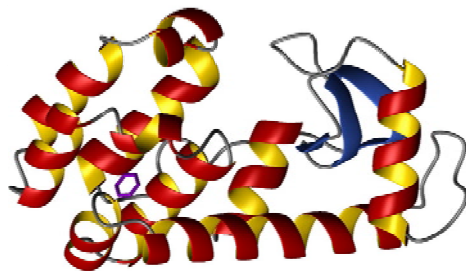
Szilárd anyagok

A. Kristályos anyagok

- Periodikus hosszútávú rendezettség
- Térrács - elemi cella (a természetben 14-féle, "Bravais-rácsok")
- Összetartó kölcsönhatások alapján
 - kovalens kötés: atomrács
 - ionos kötés: ionrács
 - fémes kötés: fémkristály
 - másodlagos kötések: molekularács

Lizozim fehérjekristályok polarizált fényben (anizotrópia)

Lizozim fehérjemolekula

B. Amorf anyagok

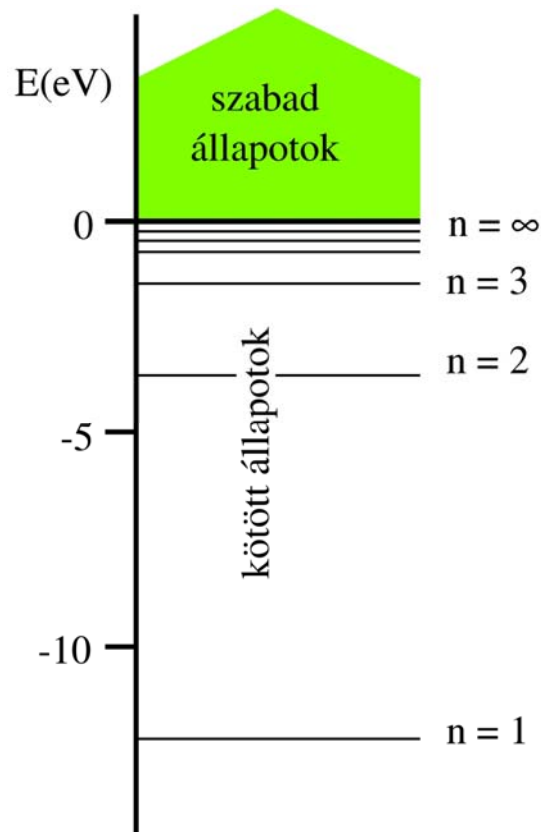
üvegszerű, viszkózus "folyadékok"

		Bravais-rácsok	
$\beta \neq 90^\circ$ $a \neq c$	$\beta \neq 90^\circ$ $a \neq c$		
$a \neq b \neq c$	$a \neq b \neq c$	$a \neq b \neq c$	$a \neq b \neq c$
$a \neq c$		$a \neq c$	
$\alpha \neq 90^\circ$ $a \neq a$			
$\gamma = 120^\circ$			

Energianívók kristályokban

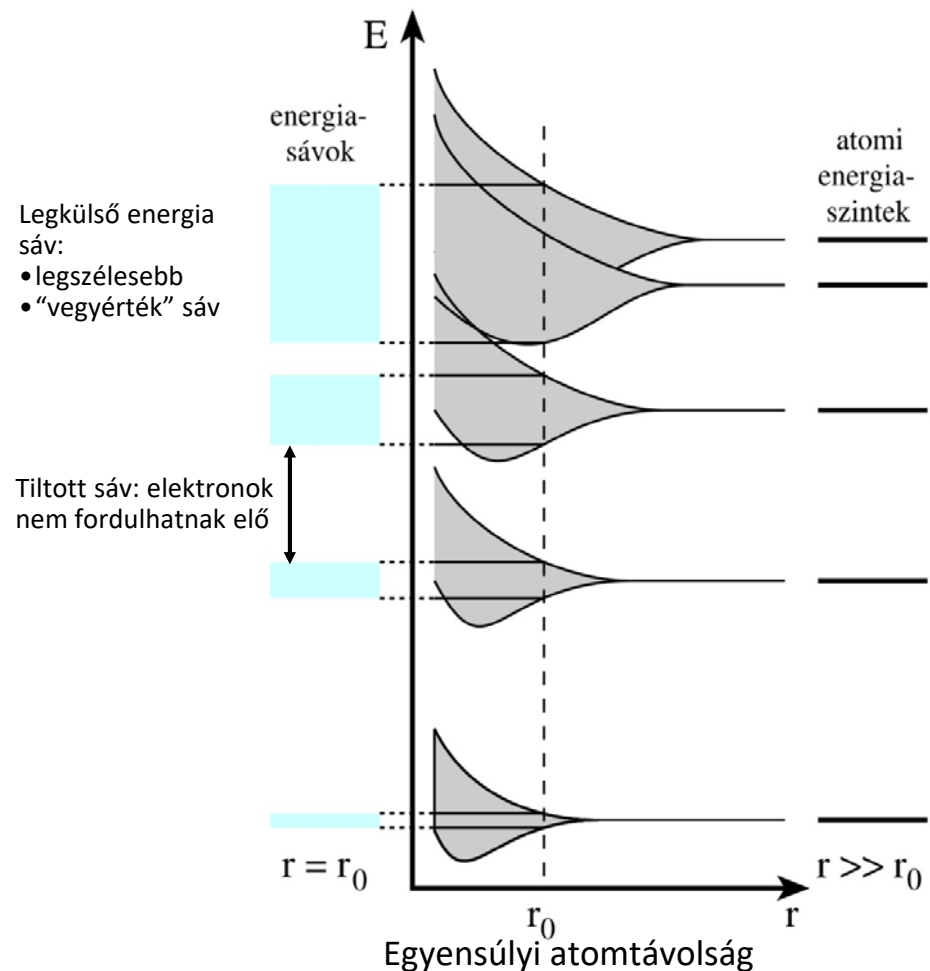
Izolált hidrogénatom

- Nincs kölcsönhatás más atomokkal
- Diszkrét energianívók
- **Pauli-elv**: egy atomon belül nem létezhet két olyan kötött elektron, amelynek mind a négy kvantumszám megegyezik

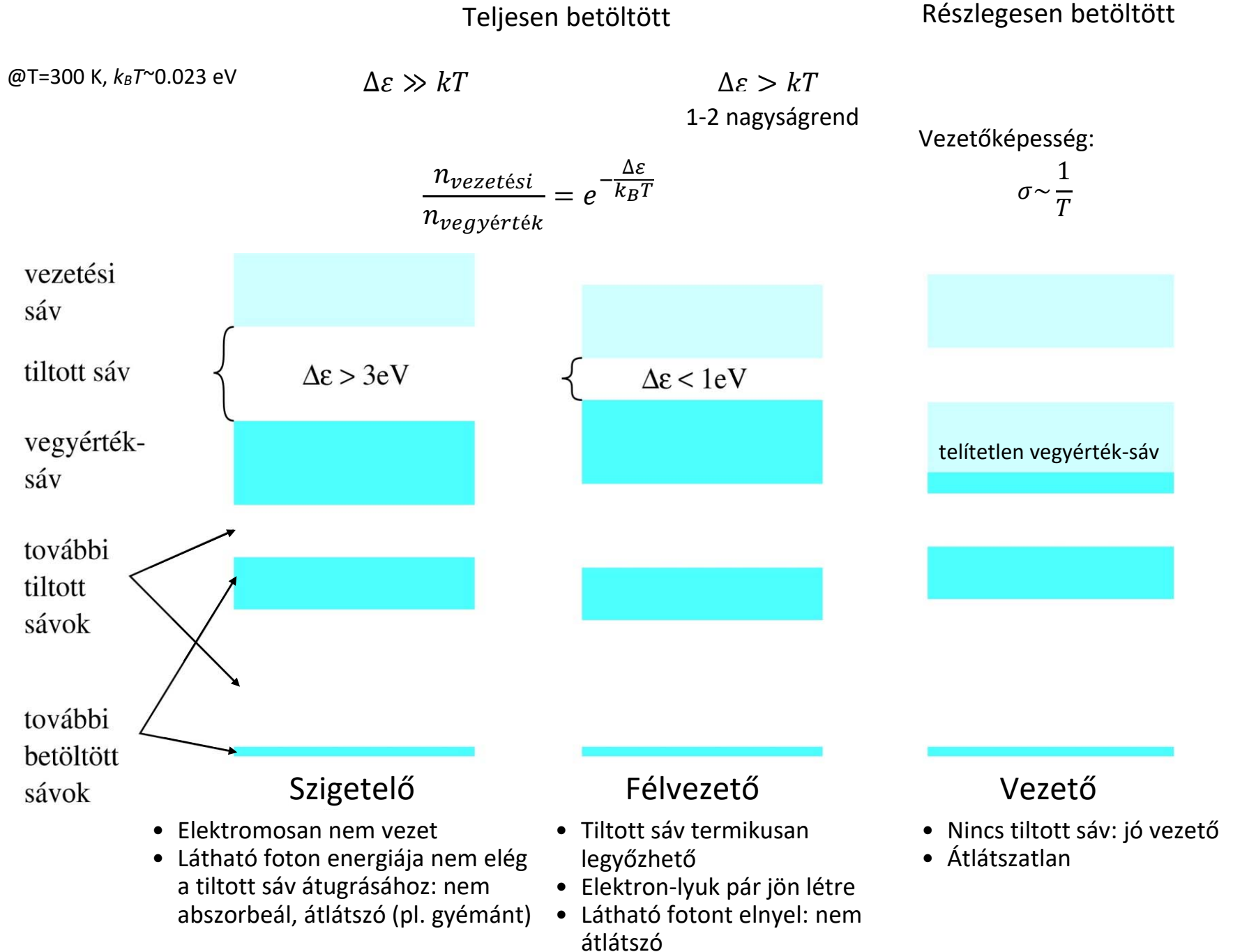

Kristály

- Atomok kölcsönhatnak
- **Pauli-elv következménye**: azonos kvantumállapotok elkerülése úgy valósul meg, hogy a kölcsönhatásba kerülő elektronok atomonként azonos energiaszintjei N darab közeli szintre hasad fel
- Közeli nívók folytonos **energiasávokba** olvadnak

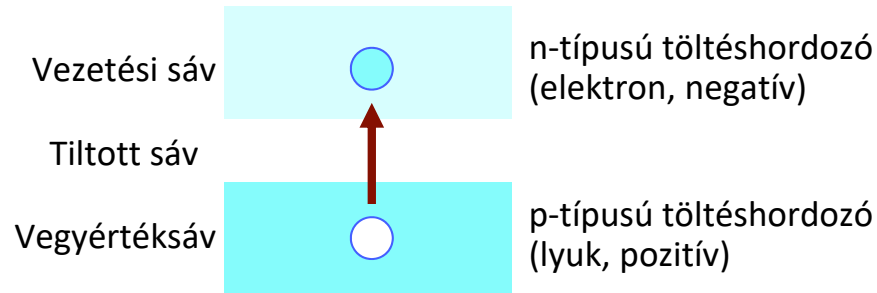
Eltérő sávszerkezetű kristályos anyagok

Félvezetők

A. Tiszta félvezetők

- Kétféle töltéshordozó (n, p):

$$\sigma = konst \cdot e^{-\frac{\Delta\varepsilon}{2k_B T}}$$

- Vezetőképesség hőmérsékletfüggő:
- Tiltott sáv ($\Delta\varepsilon$) < 1 eV
- Tiltott sáv átugrása látható fény (1.5-3 eV) abszorpciójával is előidézhető:
- Tiltott sáv ($\Delta\varepsilon$) termikusan legyőzhető
- Átlátszatlan

$$hf_{vis} > \Delta\varepsilon$$

Félvezetők

B. Szennyezett félvezetők

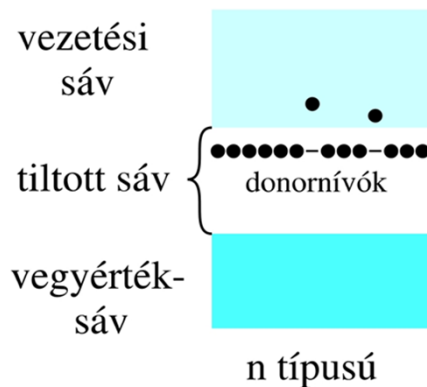
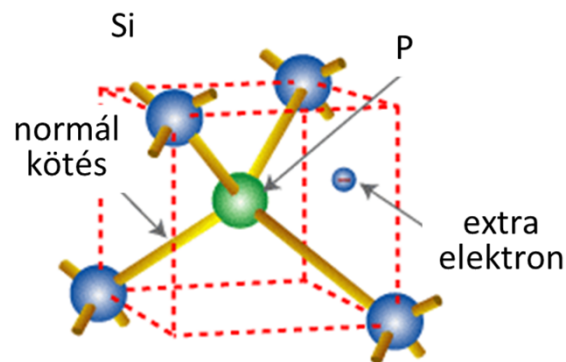
Szennyezés: - a gazdarács atomjai között elhelyezett kis mennyiségű idegen atom:
- új elektronállapotok kialakulásához vezet, melynek következtében a tiltott sáv keskeny lesz.

$$\frac{N_{host}}{N_{dopant}} \approx 10^6$$

n-típusú félvezető (e-donor):

4-vegyértékű gazdarácsban (Si, Ge)

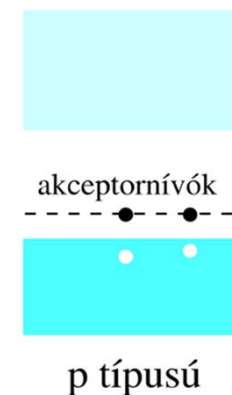
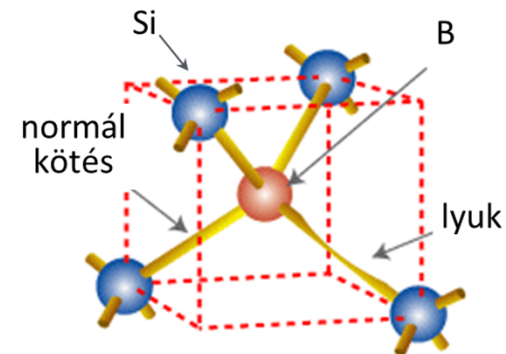
5-vegyértékű szennyezés (P, As, Bi):

p-típusú félvezető (e-akceptor):

4-vegyértékű gazdarácsban (Si, Ge)

3-vegyértékű szennyezés (Al, Ga, In, B):

Félvezető dióda és tranzisztor

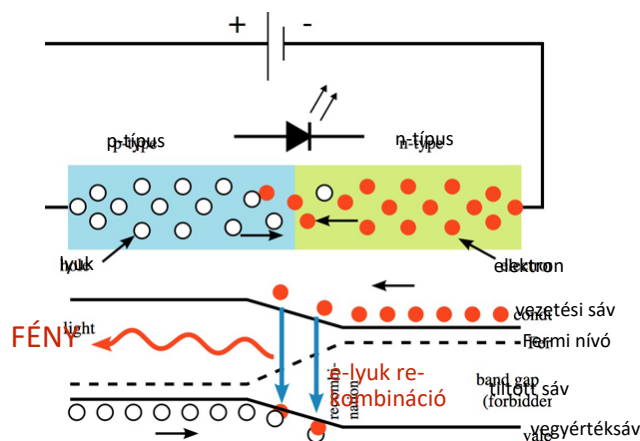
- megfelelően szennyezett, p- és n-típusú félvezetők összeillesztéséből kialakított mikroelektronikai eszközök

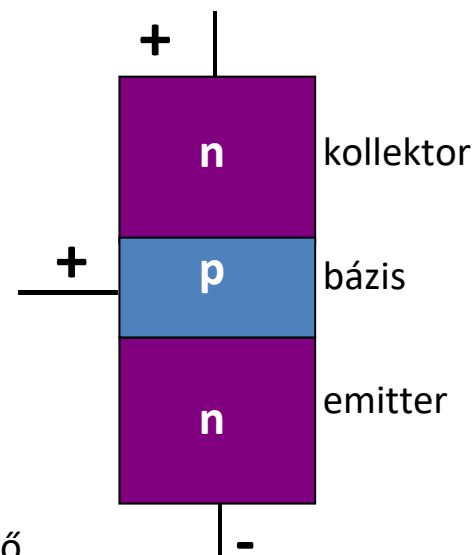
Dióda

- egyenirányító
- elektromos feszültség → fényforrás, LED
- megvilágítás → feszültség → CCD pixel

LED:
Light Emitting Diode

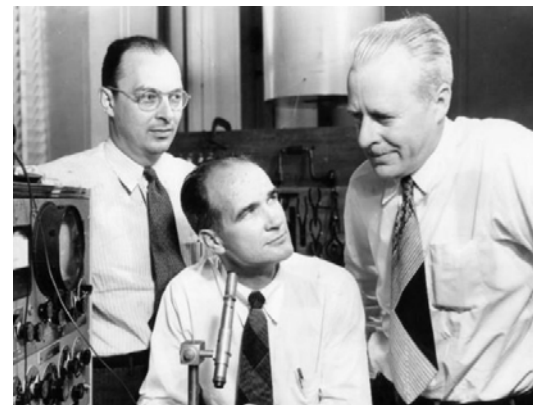

Isamu Akasaki, Shuji Nakamura, Hiroshi Amano, Nobel-díj 2014

Tranzisztor

- áramerősítő
- digitális memória elemei
- számlálók, multivibrátorok

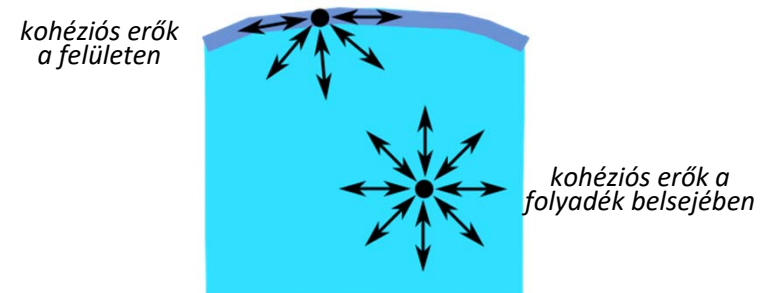
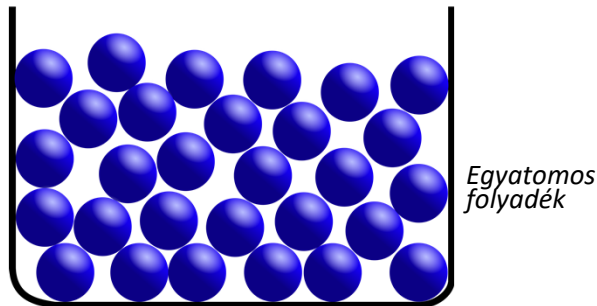
John Bardeen, William Shockley,
Walter Brattain, Nobel-díj 1956

Folyadékok

- Összenyomhatatlan: nyomástól függetlenül közel állandó a térfogata.
- Sűrűsége hasonló a szilárdéhoz („condensed matter”).
- Folyékony (mint a gázok és a plazma); felveszi az edény alakját; belső súrlódása („viszkozitás”, η) a hőmérséklettel csökken:

$$\eta \sim e^{-\frac{E}{k_B T}}$$

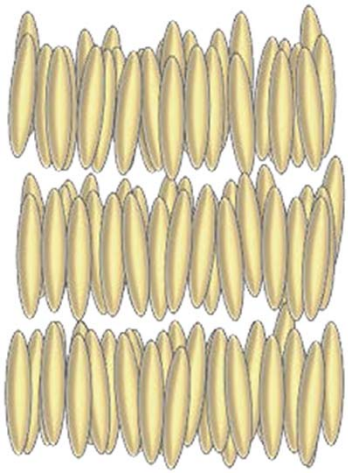
A részecskék közötti „lyukak” („vakanciák”) relatív koncentrációjával csökken a viszkozitás.

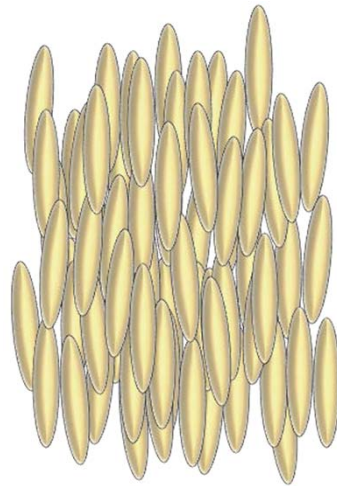
- Mikroszkópikus szerkezet: részecskéit (atomok, molekulák) rövid távú kölcsönhatások, kohéziós erők tartják össze (nincs hosszútávú rendezettség)
- A kohéziós erők közötti egyenlőtlenség (folyadék felülete vs belseje) felületi feszültség kialakulásához vezet (kontrakciós tendencia, gömb alak felvétele)

Folyadékkristályok

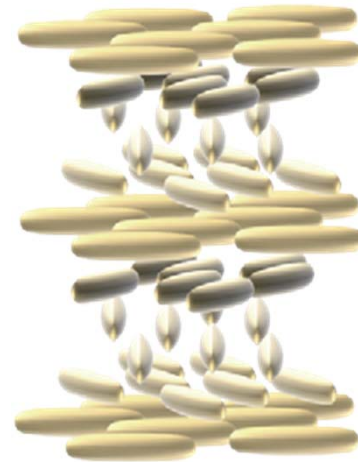
- Folyadék és szilárd tulajdonságokkal egyszerre rendelkeznek: folynak (gyenge intermolekuláris kölcsönhatások), de hosszútávú rendezettséget mutatnak.
- A molekulák nem gömbszimmetrikusak: kalamitikus (pálcika- vagy fonálszerű), diszkotikus (korongszerű)
- Rendezettség típusa: transzlációs, orientációs

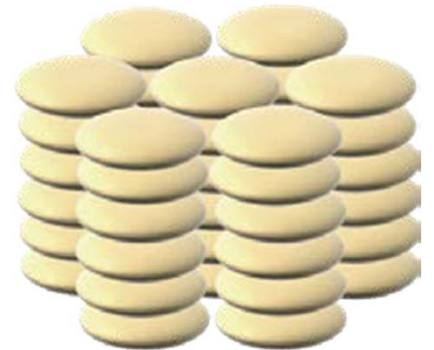
Szmektikus állapot
(orientációs és transzlációs
rendezettség)

Nematikus állapot
(csak orientációs
rendezettség, nincs
transzlációs
rendezettség)

Koleszterikus állapot
(nematikus rendezettség
különböző síkokban;
speciális eset: csavart
nematikus állapot -
menetemelkedés a színt
befolyásolja)

Diszkotikus állapot
(korongszerű, transzlációs
rendezettség)

Folyadékkristályok

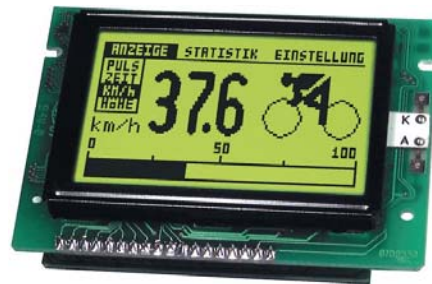
Termotróp

(hőmérsékletfüggő rendezettség)

- Szín a hőmérséklettől függ (termooptikai tulajdonság); – koleszterikus foly. krist. alkalmazás: kontakt termográfia
- Ha a molekulák elektromos dipólok, az optikai polarizáció, fényáteresztés elektromosan vezérelhető (elektrooptikai tulajdonság); – nematikus foly. krist. alkalmazás: LCD kijelzők, monitorok, stb.

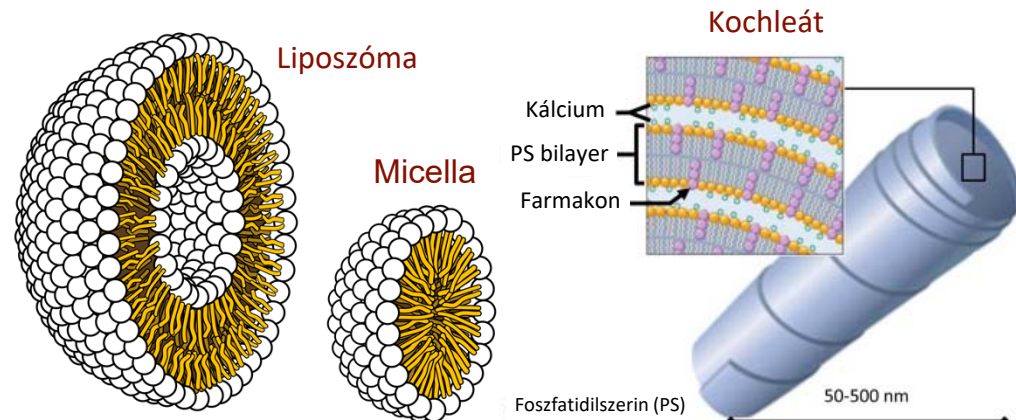
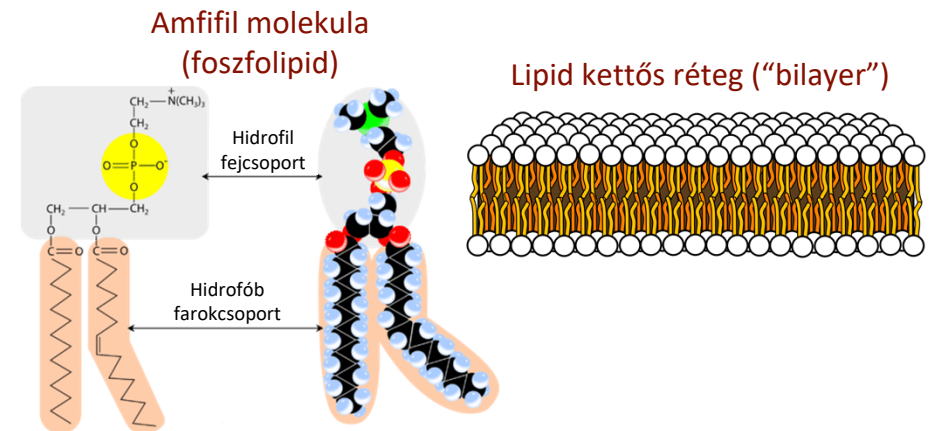
Kontakt termográfia

LCD kijelző

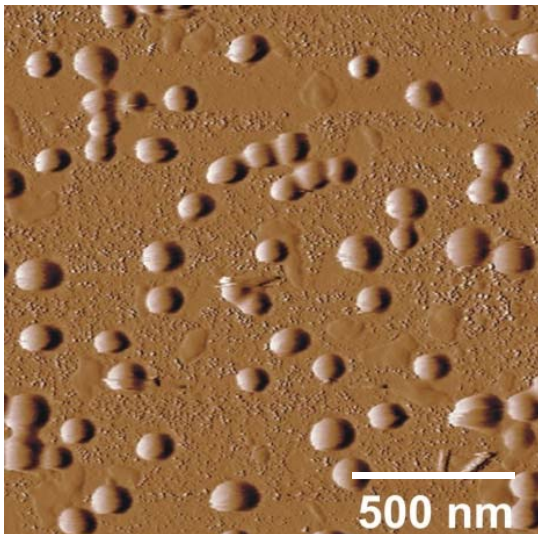
Liotróp

(koncentrációfüggő rendezettség)

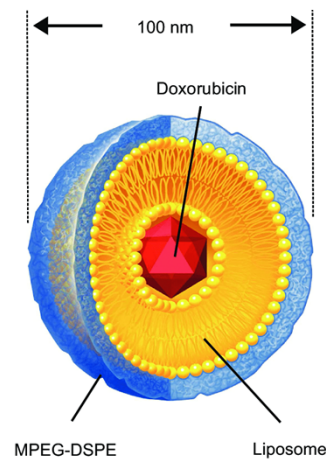

Liposzóma alkalmazások

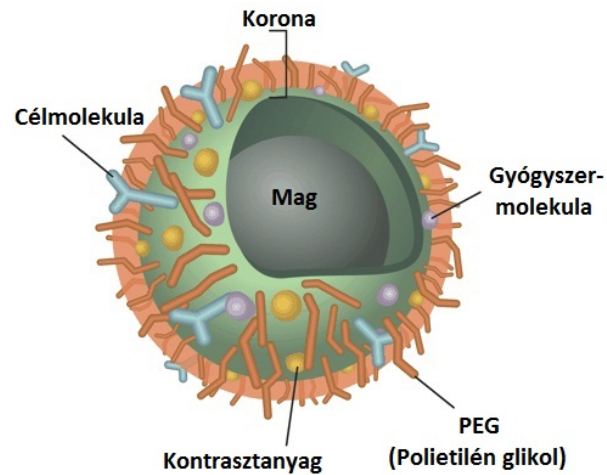
Felszín-adszorbeált liposzómák
AFM képe

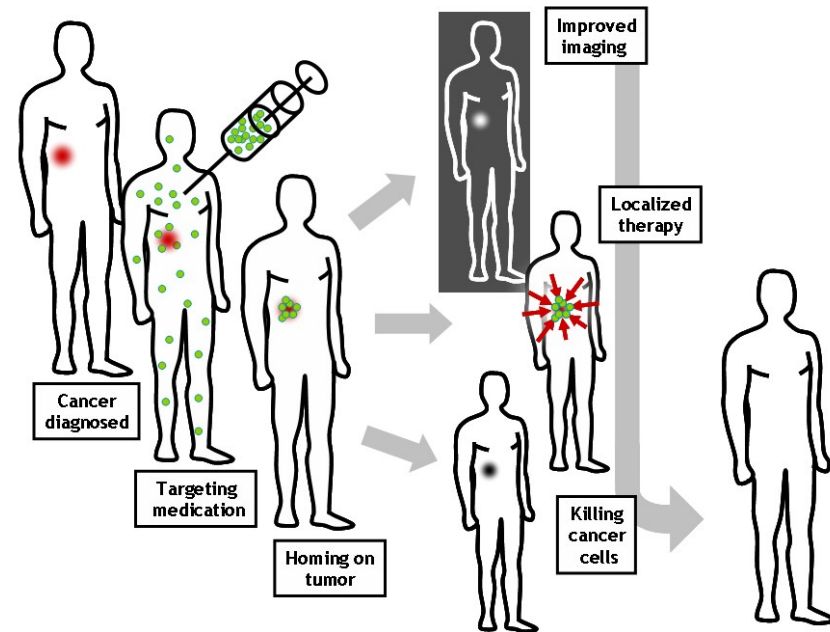
Toxikus gyógyszermolekula
szállítása

“Intelligens” liposzóma

Teranosztika
(terápia + diagnosztika)

Visszajelzés

